

Герасимчук О.Л. Екологічне виховання в контексті сучасної парадигми сталого розвитку // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 401-406.

*Герасимчук О.Л.,
здобувач кафедри педагогіки
(Житомирський державний технологічний університет)*

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Безпека суспільства, збереження створеної ним матеріальної основи життя, а також природного середовища – один з найголовніших імперативів людства. Сьогодні забруднення і безконтрольне руйнування біосфери відбувається на тлі руйнування моральних норм і цінностей у свідомості мільйонів людей. Глобальна екологічна криза охопила навіть розвинені країни, найактуальнішою стає проблема оптимізації взаємодії суспільства та природи шляхом підвищення рівня екологічної культури, що вимагає інтенсивного екологічного виховання всього населення, насамперед студентської молоді. Оскільки значення антропогенного чинника невпинно зростає, то якість людських ресурсів на рівні з природними ресурсами, виробничим потенціалом є важливим фактором сталого розвитку суспільства.

Проблемі екологічної освіти та виховання присвятили свої роботи низка вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема Л. Білик, Л. Беялова, В. Вернадський, Н. Демешкант, Н. Єфименко, А. Захлебний, І. Зверєв, Л. Лук'янова, В. Петрук, Н. Пустовіт; О. Пруцакова; Ю. Саунова, С. Совгіра, І. Суравегіна, В. Сухомлинський, Л. Титаренко, О. Федоренко, С. Шмалей та інші.

Метою цієї статті є аналіз потреби в екологічному вихованні особистості, як запорука сталого розвитку суспільства.

Головним фактором, що визначає безпечну перспективу розвитку суспільства стала екологічна стабільність, яка визначається, як імовірність стійкого, стабільного функціонування

біосфери у просторі і часі при визначених вимогах до забезпечення оптимальних умов збереження і подальшого розвитку життя на нашій планеті. Екологічна безпека стає більш фундаментальним критерієм ефективності суспільного розвитку, усуваючи на другий план економічні показники [4]. Екологічні знання людини набувають сьогодні не лише теоретичного значення але й практично необхідного характеру. Саме поняття парадигми зумовлює ставлення до екологічного знання не тільки як до наукових розробок в галузі природного середовища чи збереження біосфери, а й поступове втілення у щоденну практику цього знання на рівні усвідомленого стилю життя.

Головне завдання сталого розвитку – зберегти людство та природне довкілля. Сучасний стан біосфери вимагає невідкладного екосистемного регулювання, а людська діяльність, як потужний екологічний фактор потребує всебічного аналізу [4]. Така необхідність зумовлена тим, що технічно озброєна людина зі значно більшою силою впливає на довкілля. Спеціаліст, який озброєний технічними знаннями та навичками повинен вміти прогнозувати результати власних рішень та дій в просторі та часі. Тому підвищення якості екологічної освіти набуває все більшої актуальності.

Безперечно, найважливішим чинником вирішення екологічних питань стає виховання, яке передбачає утвердження цих питань у центрі навчальних програм починаючи з дошкільних закладів освіти до вищих навчальних закладів та підготовки управлінського персоналу всіх рівнів [2, 25-26].

Головні зміни, на думку В. Бліннікова, стосуються підходів до екологічного виховання, яке в умовах сьогодення повинно формуватись та реалізовуватись а засадах стратегії сталого коеволюційного розвитку суспільства і природи. На порядку денному стоїть питання формування нового екоцентричного типу екологічної свідомості [1, 27]. При цьому екоцентричний підхід у екологічній освіті та вихованні суттєво розширюється та доповнюється вимогою до виховання «екологічної культури як складової загальної культури людини», а формування «екологічної свідомості як іманентної частини світогляду особистості» [3, 57,59].

Метою екологічної освіти і виховання є формування особистості яка має високий рівень екологічної культури, тобто володіє новою екологічною свідомістю, екологічним світоглядом, згідно з яким

людина здатна взаємодіяти зі світом природи на основі розуміння його законів, співпрацювати з природою, а не керувати нею.

Основним завданням екологічної освіти та виховання в країні повинно бути формування екологічної свідомості про необхідність гармонійного співіснування людського суспільства з навколишнім природним середовищем та охорону довкілля від техногенного забруднення. На це мають бути спрямовані вся структура, зміст і методи навчання. Освіта й виховання повинні організовуватись на чотирьох рівнях: загальна (для всього населення країни), дошкільна, шкільна та вища.

Основні тенденції розвитку екологічної освіти пов'язані зі створенням єдиного освітнього простору орієнтованого на взаємодію людини та природи з метою подальшого стійкого розвитку цивілізації. Сучасна екологічна освіта одне з ключових місць відводить вищій школі. На сучасному етапі розвитку суспільства підготовка висококваліфікованого спеціаліста з будь-якої спеціальності, зокрема і гірничого інженера, вже не можлива без екологічної складової. Інженерна освіта, яка в світі вважається однією з найбільш затребуваних, реалізує соціальне замовлення суспільства – підготовку професійно компетентного, конкурентоспроможного та ініціативного спеціаліста, який володіє екологічною культурою на основі компетентнісного підходу, визначальними категоріями якого є компетенції та компетентності. Отже екологічна компетентність особистості є умовою та критерієм гармонізації взаємодії в системі «особистість – природа – суспільство». Поєднання різних здатностей суб'єкта діяльності створюють підґрунтя професійної поведінки, яка спрямована на розв'язання екологічних проблем. Отже, екологічна компетентність є важливою складовою успішної екологічної діяльності.

Якщо екологічна освіта людини визначається сукупністю її знань про особливості взаємодії суспільства та природи, то екологічне виховання окрім екологічних знань охоплює широкий спектр людських якостей і характеристик, принципів та норм, певний світогляд та світосприйняття, отже, має набагато складніший зміст. Екологічне виховання – це процес систематичного та цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості з метою формування екологогуманістичного світогляду, підготовки до виробничої, громадської та культурної діяльності.

Екологічне виховання викликане потребою часу і є одним з провідних напрямів виховання молоді у сучасній вищій школі.

Наявність екологічної культури допомагає майбутньому фахівцю усвідомити власний виховний потенціал як майбутнього спеціаліста, який має володіти методикою еколого-виховної роботи на виробництві. Важливим компонентом екологічної вихованості є екологічна свідомість особистості, тобто сукупність знань, уявлень людини про її взаємозв'язки, взаємозалежності, взаємодію зі світом природи. На цьому ґрунтується позитивне ставлення до природи, а також усвідомлення людиною себе як її частини.

Ефективне екологічне виховання студентської молоді передбачає: різноплановість екологічної освіти, охоплення всіх її рівнів, забезпечення потреби держави в екологічно грамотних кадрах з урахуванням потреб усіх регіонів; використання всієї різноманітності форм і методів екологічного навчання; врахування специфіки навчальних матеріалів відповідно до особливостей і потреб вищих навчальних закладів і регіонів; тісний взаємозв'язок екологічної тематики навчання з життєво важливими потребами студентів і населенні в цілому; ознайомлення студентів із новітніми результатами екологічних досліджень у прикладних галузях [5, 270].

Важливою якістю екологічного виховання особистості є сформованість у неї екологічної відповідальності, тобто усвідомлення необхідності брати на себе конкретні зобов'язання для гармонізації її зв'язків із навколишнім середовищем та здатність прогнозувати наслідки власної діяльності. Г. Ярчук вважає, що екологічна відповідальність складається з ціннісного, інформаційно-пізнавального (інтелектуального) та поведінкового (діяльнісного) компонентів як культуротворча характеристика має прояв в орієнтації на позитивну, екологічно доцільну, безпечну й компетентну діяльність в системі «людина – суспільство – природа», мета якої – самозбереження та самореалізація людини; досягнення стратегічної установки, пов'язаної зі стійкою коеволюцією процесів розвитку людини і біосфери Землі [6, 96].

Слід зауважити, що звернення до ціннісно-нормативного характеру екологічної парадигми вказує на те, що глобальна екологічна криза викриває глибину внутрішньої, духовної кризи людського суспільства. Власне тому екологічна парадигма все частіше набуває рис світоглядної та моральної цінності. Проте слід усвідомлювати, що реалізувати екоцентричний підхід до

формування екологічної свідомості майбутніх гірничих інженерів можливо спираючись на морально-етичні принципи, згідно яких природа є унікальною цінністю, основою існування людського суспільства. Саме екологічна освіта та виховання, які спираються на нову екологічну етику здатні формувати всебічно розвинену особистість з раціональним, науково обґрунтованим ставленням до природи.

Література:

1. Блинников В. Цели экологического образования в рамках стратегии устойчивого коэволюционного развития общества и природы // Alma Mater. – 2004. - № 3. – С. 27-31.
2. Майор Ф. Обращение к глобальному форуму по защите окружающей среды и развитию. – М., 1990.
3. Назаренко В.М. Система непрерывного экологического образования в средней и высшей педагогической школе (химический аспект образования), Автореферат дис. докт. пед. наук – М., 1994.
4. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник / Под ред. проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: Университетская книга, 2007.
5. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи // К.: Академвидав, 2006.
6. Ярчук Г. Екологічне виховання: сутність та основні напрями // Вища освіта України. – 2008. - № 2. – С. 91-97.